

НОВОВИЯВЛЕНІ ОБСТАВИНИ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ НЕДОЛІКИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

УДК 347.9

Постановка проблеми. Одним з видів перегляду рішень суду є провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами, яке регулюється главою 4 розділу V ЦПК України. Проте у науці і практиці підхід до визначення нововиявлених обставин дещо відрізняється. Для кращого розуміння даної правової категорії необхідно розмежувати момент виникнення підстав для перегляду рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами від моменту їх закріплення у встановленій законодавством процесуальній формі, а також відмежувати нововиявлені обставини від нових обставин та процесуальних недоліків судового провадження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням порядку перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами займалися такі науковці, як С.С.Бичкова, Ю.В.Білоусов, С. В. Васильєв, Т. М. Кілічава, В. В. Комаров, О.А. Логвінов, Д.Д. Луспенник, Л. А. Порєва, П. І. Радченко, З. В. Ромовська, Н. Ю. Сакара, В. І. Тертишніков, С. Я. Фурса, Ю. С. Червоний, С.І. Чернооченко, М. Й. Штефан та інші.

Мета статті. Метою даної статті є детальне дослідження сутності нововиявлених обставин у цивільному процесі України, а також дій суду у випадку виявлення у справі процесуальних недоліків.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до визначення, даного В.В. Комаровим, нововиявлені обставини – це юридичні факти, які існували в момент розгляду справи та мали істотне значення для її вирішення, але не були та не могли бути відомі ні заявникові, ні суду. Таким чином, нововиявлені обставини — це: 1) юридичний факт, який існував на час розгляду справи; 2) юридичний факт, який має істотне значення для справи, тобто тягне за собою виникнення, зміну, припинення правовідносин; 3) обста-

вина, яка не була та не могла бути відома під час розгляду справи ні заявником, ні суду, який розглядав справу [1, с. 933].

Постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 4 «Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами» надається визначення нововиявлених обставин, яке дещо відрізняється від попереднього. Відповідно до неї, нововиявлені обставини – це юридичні факти, які мають істотне значення для розгляду справи та існували на час розгляду справи, але не були і не могли бути відомі заявнику, а також обставини, які виникли після набрання судовим рішенням законної сили та віднесені законом до нововиявлених обставин [2].

Ці визначення відрізняються між собою двома аспектами, які необхідно розглянути детальніше. Перший з них – це коли відомості про відповідні юридичні факти були наявні в суду, проте не були та не могли бути відомі заявнику. Думаємо, що дана ситуація є можливою тоді, коли відомості були наявні в матеріалах іншої справи, яка розглядалася даним судом, і суд, знаючи про їх існування, не повідомив заявника та не врахував їх при винесенні рішення. В цьому випадку суддя міг просто знати про обставини, проте не знати про їх зв'язок зі справою, або не звернути увагу на це. Також суддя міг навмисно винести незаконне чи необґрунтоване рішення. Вважаємо, що наявність відомостей про юридичні факти, які існували в момент розгляду справи та мали істотне значення для її вирішення, проте не були та не могли бути відомі заявнику на момент розгляду справи, є достатньою підставою для визнання їх нововиявленими незалежно від того, чи були та чи могли вони бути відомі суду.

Іншою відмінністю є те, що Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 4 відносить до нововиявлених обставин також обставини, які виникли після набрання судовим рішенням законної сили та віднесені законом до нововиявлених обставин.

Відповідно до ч. 2 ст. 361 ЦПК України, підставами для перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами є: 1) істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи; 2) встановлені вироком суду, що набрав законної сили, завідомо неправдиві показання свідка, завідомо неправильний висновок експерта, завідомо неправильний переклад, фальшивість документів або речових доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного або необґрунтованого рішення; 2-1) встановлення вироком суду, що набрав законної сили, вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено незаконне або необґрунтоване рішення; 3) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення рішення чи постановлення ухвали, що підлягають перегляду; 4) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане [3].

Наведений перелік підстав для перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами, який визначений у частині другій статті 361 ЦПК, є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає [4]. Проте серед цього переліку відсутні обставини, які виникли після набрання судовим рішенням законної сили, що викликає сумніви в правильності визначення нововиявлених обставин постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Більше того, при подальшому дослідженні цієї постанови, можна виявити, що необхідними умовами нововиявлених обставин, визначених як пунктами 1, 2 частини 2 ст. 361 ЦПК України, так і пунктами 3, 4 визначено, що вони існували на час розгляду справи.

Крім цього, Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ визначив для нововиявлених обставин, передбачених пунктами 3, 4, необхідною умовою те, що вони існували на час розгляду справи, але підстави виникли після ухвалення рішення у справі (зокрема, шляхом скасування судового рішення, яке стало підставою для його ухвалення).

На нашу думку, в цій постанові судом не зовсім правильно вжито термін «підстава», який не відповідає значенню, вкладеному в нього ч. 2 ст. 361 ЦПК України.

Взагалі, підстава – це те головне, на чому базується, ґрунтується що-небудь, те чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка і т. ін. [5, с. 506]. Юридична підстава – це сукупність передбачених правом обставин, умов, фактів, що забезпечують настання юридичних наслідків [6, с. 11].

Усі обставини, умови, факти, які забезпечують настання юридичних наслідків, повинні виступати у формі юридичних фактів. Юридичний факт – це передбачена нормами права конкретна життєва обставина (подія, дія, стан), котра є підставою для настання певних юридичних наслідків [7, с. 401]. Однією з ознак юридичних фактів є те, що вони повинні бути зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі [8, с. 346]. Це є вірним і для підстав перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами, бо в заяві про перегляд повинні бути зазначені посилання на докази, що підтверджують наявність нововиявлених обставин, вона не може ґрунтуватися на непідтверджених думках, або припущеннях.

Отже, підстави перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами можна визначити як сукупність передбачених ч. 2 ст. 361 ЦПК України обставин, умов та фактів, зафіксованих у встановленій законодавством процесуальній формі, за наявності яких даний перегляд рішення є можливим.

Дане визначення надає змогу відмежувати момент виникнення підстав для перегляду рішення у зв'язку з нововиявленими обставинами від моменту їх закріплення у встановленій законодавством процесуальній формі. Відповідно до цього, можна говорити, що особливостями перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з істотними для справи обставинами, що не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи, тобто відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 361 ЦПК України, є юридичні факти, які існували на час розгляду справи

та могли бути зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі.

Особливістю перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу на підставі п. 2-4 ч. 2 ст. 361 ЦПК України є те, що відповідні обставини, умови та факти, існували на час розгляду справи, проте не були зафіксовані у встановленій законодавством процесуальній формі. Набуття ними процесуальної форми, тобто перехід в категорію юридичних фактів, відбулося на підставі судового вироку, ухвали про скасування рішення, рішення Конституційного Суду України.

При вирішенні питань про наявність нововиявлених обставин, суди повинні відрізяти їх від нових обставин.

Постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р. № 4 роз'яснено, що обставини, які виникли чи змінилися тільки після ухвалення судового рішення і не пов'язані з вимогою в цій справі, а тому не могли бути враховані судом при ухваленні судового рішення, є новими обставинами і можуть бути підставою для пред'явлення нової вимоги (зокрема, погіршення майнового стану відповідача після ухвалення рішення про стягнення з нього аліментів) [2].

Також заслуговує уваги думка, що процесуальні недоліки розгляду справи (зокрема, неналежне повідомлення заявника про час і місце розгляду справи, неповне встановлення фактичних обставин справи, порушення порядку дослідження доказів) не можуть вважатися нововиявленими обставинами, проте можуть бути підставою для перегляду судового рішення в апеляційному або касаційному порядку [2].

Проте деякі ситуації, наприклад, коли особа усунула недоліки позовної заяви та направила її до суду засобами поштового зв'язку у встановлений термін, проте лист був отриманий судом вже після постановлення ухвали про повернення позовної заяви, не є наслідком порушення процесуального законодавства ні позивачем, ні судом. Отримавши відповідний лист вчасно, ухвала суду могла б бути іншою.

На нашу думку, в цьому випадку, немає змісту змушувати позивача оскаржувати ухвалу суду про повернення позовної заяви у апеляційному порядку, або подавати позовну заяву повторно. Рішення апеляційного суду дуже легко передбачити – він скасує ухвалу суду першої інстанції. Проте сам процес апеляційного оскарження зумовить для сторони додаткові витрати часу та грошей.

Вважаємо за доцільне розширити повноваження суду першої інстанції цивільної юрисдикції, дозволивши йому скасовувати за власною ініціативою ухвалу про повернення позовної заяви на підставі ч. 2 ст. 121 ЦПК України у випадку, якщо її недоліки були усунені вчасно, проте суду це стало відомо вже після прийняття ухвали.

Також можна навести і інші приклади ухвал, які можуть бути прийняті судом внаслідок відсутності у нього інформації про дії, що вчинені стороною цивільної справи, або події, які могли б вплинути на судові рішення: 1) прийняття ухвали про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо фізична особа-позивач померла, проте суду не було про це відомо. У випадку наявності у суду зазначеної інформації, він повинен зупинити провадження у справі; 2) прийняття ухвали про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо позивач надіслав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності, проте суд її ще не отримав.

Результат оскарження вищенаведених ухвал в апеляційному порядку, на нашу думку, також дуже легко передбачити - це скасування відповідної ухвали суду першої інстанції та направлення справи для подальшого розгляду.

Тому пропонуємо доповнити розділ V ЦПК України «Перегляд судових рішень» главою 5, яку назвати «Виправлення процесуальних недоліків».

Даною главою необхідно встановити виключний перелік ухвал, які має право переглянути суд за власною ініціативою, а також за заявою сторони, порядок та підстави їх перегляду.

До переліку ухвал пропонуємо включити наступні: 1) ухвалу про повернення позовної заяви на підставі ч. 2 ст. 121 ЦПК Украї-

ни у випадку, якщо її недоліки були усунені вчасно, проте суду це стало відомо вже після прийняття ухвали; 2) ухвалу про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо фізична особа-позивач померла, проте суду це стало відомо вже після прийняття ухвали; 3) ухвалу про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо позивач надіслав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності, проте суд її отримав вже після прийняття ухвали.

Дані ухвали можуть бути переглянуті або за ініціативою суду, або на підставі заяви позивача. При цьому, підставою такого перегляду є надходження до суду відповідних відомостей та письмових документів – позовної заяви з усуненими недоліками, інформації про смерть фізичної особи, заяви про розгляд справи за відсутності позивача, або заяви про виправлення процесуальних недоліків.

Скасування вищевказаних ухвал повинно бути шляхом прийняття ухвали суду про виправлення процесуальних недоліків. Цією ухвалою суд скасовує власну попередню ухвалу, а також, виходячи з підстав такого скасування:

- якщо було скасовано ухвалу про повернення позовної заяви на підставі ч. 2 ст. 121 ЦПК України у випадку, якщо її недоліки були усунені вчасно, проте суду це стало відомо вже після прийняття ухвали – то суд відкриває провадження у справі;

- якщо було скасовано ухвалу про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо фізична особа-позивач померла, проте суду це стало відомо вже після прийняття ухвали – суд визначає чи допускають спірні правовідносини правонаступництво, а потім або зупиняє провадження у справі, або закриває провадження;

- якщо було скасовано ухвалу про залишення заяви без розгляду на підставі п. 3 ч. 1 ст. 207 ЦПК України, якщо позивач надіслав до суду заяву про розгляд справи за його відсутності, проте суд її отримав вже після прийняття ухвали – суд продовжує розгляд справи.

Вважаємо, що максимальним строком, який повинен бути встановлений для виправлення процесуальних недоліків за ініці-

ативою суду, є 5 днів з дня прийняття ухвали. У випадку виправлення недоліків на підставі заяви позивача – 5 днів з дня отримання ним копії ухвали.

При цьому, на нашу думку, недоцільним було б зобов'язувати позивача використовувати даний спосіб захисту своїх прав. Він повинен сам вирішувати, як йому діяти в даній ситуації: подати заяву про виправлення процесуальних недоліків, подати апеляційну скаргу на ухвалу суду першої інстанції, чи подати позовну заяву повторно.

Висновки. Вважаємо, що надання суду першої інстанції цивільної юрисдикції можливості переглядати окремі види власних ухвал у порядку виправлення процесуальних недоліків допоможе розвантажити апеляційні суди та пришвидшити вирішення судових спорів. Це позитивно вплине на ефективність діяльності судової системи загалом, а також надасть громадянам більше можливостей для захисту своїх прав.

1. *Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова та ін. ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.*
2. *Про застосування цивільного процесуального законодавства при перегляді судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30.03.2012 р., № 4 / Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-12>.*
3. *Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р., № 1618-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.*
4. *Перегляд судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному судочинстві [Електронний ресурс]: Роз'яснення Міністерства Юстиції України від 12.09.2012 р. / Міністерство Юстиції України. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0030323-12>.*
5. *Словник української мови / І.К. Білодід, АА. Бурячок, В.О. Винник та ін.; за ред. А.В. Лагутіної, К.В. Ленець. – Т. VI – К.: Наук. думка, 1975. – 830 с.*
6. *Басін, К. В. Юридична відповідальність: природа, форми реалізації та права людини: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / К. В.*

Басін; Національна Академія Наук України. Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2006. – 20 с.

7. Скакун О. Ф. *Теорія права і держави: Підручник. - 2-ге видання / О. Ф. Скакун. - К.: Алерга; КНТ; ЦУГ. 2010. -520 с.*

8. *Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.*

Дузінкевич Т. І. Нововиявлені обставини та процесуальні недоліки у цивільному процесі України

У статті розглядаються відмінності між розуміннями нововиявлених обставин у правовій теорії і на практиці, дається визначення підстав перегляду рішення, ухвали суду чи судового наказу у зв'язку з нововиявленими обставинами. Також автором пропонується запровадити процедуру скасування судом окремих видів власних ухвал в порядку виправлення процесуальних недоліків.

Ключові слова: суд, рішення суду, нововиявлені обставини, нові обставини, процесуальні недоліки.

Дузінкевич Т. И. Вновь открывшиеся обстоятельства и процессуальные недостатки в гражданском процессе Украины

В статье рассматриваются различия между пониманием вновь открывшихся обстоятельств в правовой теории и на практике, дается определение оснований пересмотра решения, определения суда или судебного приказа по вновь открывшимся обстоятельствам. Также автором предлагается ввести процедуру отмены судом отдельных видов собственных постановлений в порядке исправления процессуальных недостатков.

Ключевые слова: суд, решение суда, вновь открывшиеся обстоятельства, новые обстоятельства, процессуальные недостатки.

Duzinkevych T. I. Newly discovered facts and procedural defects in the civil procedure of Ukraine

The purpose of this article is detailed research the essence of newly discovered facts in the civil procedure of Ukraine, and court's actions in case of procedural defects corrections.

In article the author gives definition of the grounds for review court's decision on newly discovered facts, which allows to differentiate the moment when grounds for review court's decision on newly discovered facts have arisen from the moment of their determination in accordance with law procedural form.

According this, the grounds for review court's decision on newly discovered facts can be defined as a set of circumstances, conditions and facts, which determined by pt. 2 of art. 361 of the CPC of Ukraine, those are enshrined in accordance with procedural law's form, and in the presence of which the review of court's decision is possible.

The author proposes a procedure of cancellation certain types of court's orders by the same court. To do this, part V of the CPC of Ukraine "Review of judicial decisions" shall be supplemented by chapter 5 «Correction of procedural defects».

Providing the court of first instance of civil jurisdiction by ability to review certain types of its own orders in order of correction of procedural defects will help relieve the appellate courts and speed up dispute resolution. This will positively affect on efficiency of the judicial system as a whole, and provide more opportunities for citizens to protect their rights.

Keywords: court, court decision, newly discovered fact, new facts, procedural defects.

Зінич Л.В.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ДЕРЖАВОЮ ОБ'ЄКТІВ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

УДК 347.77

*Технології, а не ресурси визначають
економічну міць держави.*

Борис Євгенович Патон

На сьогодні, українська держава перебуває у глибокій економічній кризі: низький рівень життя громадян, відсутність робочих місць, зменшення промислового виробництва, все це стало реаліями сьогодення. Зазначені проблеми постають дедалі гостріше, а їх наслідки стають важчими, як для українського суспільства, так і міжнародної спільноти. Створення та впровадження нових технологій дозволило б вирішити багато питань у соціальній, медичній, оборонній та інших сферах суспільного життя. Досить значну роль у подоланні цього негативного явища відіграють нові винаходи, корисні моделі та промислові зразки.

Суспільство і держава зацікавлені у використанні об'єктів промислової власності, для вирішення вказаних проблем. Для підтвердження вище сказаного, наведемо приклад визначного українського вченого Бориса Євгеновича Патона, який розробив технологію зварювання труб великого діаметру, які вперше почали виготовляти на Харцизькому трубному заводі. Завдяки цьому були побудовані друга у Європі за величиною газотранспортна